

مروری بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری
در حوزه فرهنگ و هنر
(طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹)

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۱۰۴۵۶

آبان‌ماه ۱۳۸۹

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	۱. فرهنگ از نگاه رهبری
۷	۲. هنر و مقولات هنری از نگاه رهبری
۲۳	منابع و مأخذ

مروری بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در حوزه فرهنگ و هنر (طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹)

چکیده

فرهنگ و هنر در دیدگاه مقام معظم رهبری از جایگاه ارزشمندی برخوردارند و ایشان در مناسبت‌های مختلف نسبت به اهمیت و اعتبار آنها و همچنین اثرگذاری‌شان در مسائل داخلی و بین‌المللی نظرات خویش را بیان فرمودند. همچنین معظم‌له نسبت به نقاط ضعف و قوت موجود در مدیریت، تولید و عرضه آثار فرهنگی و هنری و نیز برخی معضلات و چالش‌های موجود در این دو حوزه اشاره داشته‌اند و با بیان دیدگاه‌های خود راهنمایی‌های لازم را هم در اختیار مسئولین و هم هنرمندان قرار داده‌اند. به عبارتی بخشی از سیاست‌های کلی نظام در حوزه فرهنگ و هنر از سوی مقام معظم رهبری از طریق سخنرانی‌ها و پیام‌ها به دست‌اندرکاران ابلاغ می‌شود.

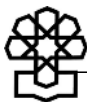
مقدمه

طبق بند «۱» اصل یکصد و دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی رهبر موظف به «تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران» در تمام شئون هستند. بر مبنای این اصل، ایشان علاوه بر تعیین و ترسیم سند چشم‌انداز توسعه و ابلاغ سیاست‌های کلی مربوط به برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، در نشست‌ها و دیدارهایشان با مسئولین و مردم، گوشه‌هایی از سیاست‌های خود را به اطلاع می‌رسانند.

فرهنگ و در ذیل آن هنر، به عنوان یکی از مهمترین نظام‌های اجتماعی نیز از نظرگاه ایشان هیچ وقت دور نبوده و در موقعیت‌های مناسب دیدگاه‌های خود را نسبت به موضوعات مربوط به این حوزه، اعلان می‌فرمودند و رهنمودهای لازم را بیان می‌داشتند.

این گزارش که بر اساس درخواست نماینده محترم مجلس شورای اسلامی سرکار خانم فاطمه رهبر،^۱ انجام پذیرفته، به مروری بر برخی از نظرات و دیدگاه‌های معظم‌له در حوزه فرهنگ و هنر پرداخته است. بر این اساس با مطالعه سخنرانی‌های مقام معظم رهبری در طی سال‌های ۱۳۸۳ – ۱۳۸۹، برخی از نکات آن استخراج شد. سپس با تقسیم‌بندی آنها به دو حوزه اصلی فرهنگ (کلیات) و هنر، ابتدا به مرور دیدگاه ایشان در خصوص جایگاه و منزلتی که برای هنر قائل هستند اشاره شد

۱. طی نامه شماره ۸۲/۷۹۸۳ مورخ ۱۳۸۹/۷/۲۰ ثبتی مرکز پژوهش‌های مجلس.

و سپس به طرح آسیب‌شناسی‌هایشان از این حوزه پرداخته و در نهایت وظایفی که برای دست‌اندرکاران (اعم از مسئولین و هنرمندان) در نظر گرفته‌اند، تبیین شده است. همچنین در حوزه هنر ابتدا به کلیت این حوزه و سپس به بررسی و مرور بر دیدگاه‌های معظم‌له در حوزه‌های سینما، موسیقی، شعر و ادبیات در ذیل حوزه هنر، پرداخته شد.

۱. فرهنگ از نگاه رهبری

فرهنگ بزرگ‌ترین نیاز جامعه بشری و عامل اصلی پویایی، نشاط و تداوم حیات جوامع است. امروزه مباحث حوزه فرهنگ به‌عنوان مهمترین عامل توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، انسانی و اخلاقی کشورها در کانون توجه است. نقش مؤثر و بنیادی فرهنگ در کلیه عرصه‌های زیستی و فکری بشر چشم‌انداز جدیدی در حوزه‌های ذهنی و عینی ایجاد کرده است. فرهنگ، بازتعریف، بازیابی و تکامل همه توانایی‌ها، ارزش‌ها، هویت‌ها، باورها، هنجارها، سنت‌ها، اسطوره‌ها و نمادهای بشری است. بیراه نیست که مهمترین وجه تمایز زیستی جوامع انسانی و حیوانی در عنصر فهم و فرهنگ نهفته است. فرهنگ و تمدن، عامل غرور ملی، زنجیره تداوم حیات تاریخی و عامل بقای یک جامعه در شرایط حال و بستر حیات معنوی و مادی بشر در آینده است. اساساً فرهنگ هر ملتی شناسنامه ملی آن جامعه است. در عصر جهانی شدن که همه مرزهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی درنوردیده شده است، مباحث فرهنگی همچنان با حفظ جایگاه برجسته خود در کانون مباحث اندیشمندان و صاحب‌نظران قرار دارد. در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی - انقلابی که بر بنیان فرهنگ شکل گرفته است - نیز فرهنگ از جایگاه برجسته‌ای برخوردار است و در کانون همه امور قرار دارد. نگاه ایشان به فرهنگ، از ابعاد مختلفی قابل بررسی است:

الف) اهمیت فرهنگ و جایگاه آن

جایگاه والای فرهنگ در نگاه مقام معظم رهبری در اغلب سخنان و دیدگاه‌های ایشان به چشم می‌خورد. از نظر ایشان: «فرهنگ مایه اصلی هویت ملت‌هاست. فرهنگ یک ملت است که می‌تواند آن ملت را پیشرفته، عزیز، توانا، عالم، فناور، نوآور و دارای آبروی جهانی کند. اگر فرهنگ در کشوری دچار انحطاط شد و یک کشور هویت فرهنگی خودش را از دست داد، حتی پیشرفت‌هایی که دیگران به آن کشور تزریق کنند، نخواهد توانست آن کشور را از جایگاه شایسته‌ای در مجموعه بشریت برخوردار کند و منافع آن ملت را حفظ کند»^۱.

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع کارکنان سازمان صداوسیما، ۱۳۸۲/۲/۲۸.

همچنین ایشان با اشاره به منشأ و سرچشمه فرهنگ، اهمیت آن را در جامعه اسلامی خاطر نشان می‌سازند: «فرهنگ ستون فقرات حیات یک ملت و هویت یک ملت است. فرهنگ ما، دانش ما، رفتار ما و سنت‌های ما با دین آمیخته است و بسیاری از آنها از دین سرچشمه گرفته است»^۱. نکته دیگری که در رهنمودهای ایشان درخصوص فرهنگ نمایان است، اهمیت این حوزه در عرصه‌های بین‌المللی و حفظ هویت ملی کشور است. ایشان دلیل اصلی ایستادگی در برابر تهاجم فرهنگی دشمن و حفظ هویت ملی را فرهنگ می‌دانند: «اگر مبارزه با استکبار هست، اگر میل به ایستادگی و مقابله با دخالت اجنبی هست، به خاطر فرهنگ است»^۲. یا در جایی دیگر، به نقش فرهنگ در مبارزه و مقابله با استکبار و استعمار اشاره می‌کنند و می‌فرمایند: «اگر در جایی فرهنگ ملی و بومی به خاطر کهنسال بودن، ریشه‌دار بودن و برجسته بودن مضمحل نشده و از بین نرفته، استعمارگرها و اشغالگرها نتوانسته‌اند مدت زیادی از آنجا منافع خودشان را تأمین کنند و ناچار شدند که آن منطقه را رها کنند. آن کشورگشاهایی توانسته‌اند در سرزمین‌های گشوده شده با شمشیر، با زور پایدار بمانند و مقاصد و سلطه خودشان را در آن سرزمین‌ها اعمال کنند که توانسته باشند فرهنگ آن کشور را در مشت و در اختیار بگیرند»^۳.

ب) آسیب‌شناسی فرهنگ

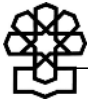
پس از بررسی و مرور دیدگاه رهبری درخصوص اهمیت فرهنگ و جایگاه آن، لازم است به دیدگاه انتقادی و آسیب‌شناسانه ایشان نسبت به فرهنگ نیز اشاره‌ای داشته باشیم. ایشان در بخشی از رهنمودهایشان به آسیب‌شناسی فرهنگ در دوران پیش از انقلاب اشاره می‌کنند و نقش پررنگ انقلاب اسلامی در اعتلای فرهنگ را خاطر نشان می‌سازند: «بعد از پیروزی انقلاب اسلامی - که انقلابی براساس یک هدف تعریف شده فرهنگی بود - به مقوله فرهنگ اهمیت داده شد و به مقوله هویت ملی - که خود هویت ملی یک کشور، فرهنگ است و خود این جزء مصادیق و سطور برجسته فرهنگ یک ملت است - اهتمام ورزیده شد»^۴. در جای دیگر ایشان به دشوار بودن اقدامات و فعالیت‌های فرهنگی نسبت به سایر اقدامات اشاره می‌کنند و صرف انجام هزینه در حوزه فرهنگ را کافی نمی‌دانند: «بودجه‌های فرهنگی بزرگ و کلان و درواقع کارهای گوناگون و تکرار مسائل فرهنگی و اینها خوب است، انسان این اهتمام را مشاهده می‌کند خرسند می‌شود؛ منتها وقتی راجع به همین بودجه فرهنگی صحبت شد، به آقای

۱. همان.

۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۹/۶/۸.

۳. مورخ ۱۳۸۳/۲/۲۸.

۴. همان.

رئیس‌جمهور گفتیم که من وقتی شنیدم شما این رقم کلان سنگین فرهنگی را تصویب کردید، از نحوه مصرف و جذب آن نگران شدم»^۱ و در ادامه بر نحوه مدیریت هزینه‌های فرهنگی تأکید دارند: «جذب بودجه فرهنگی در جای مناسب، خیلی کار سختی است؛ کار آسانی نیست. کار فرهنگی مثل ساخت‌وساز نیست که آدم بگوید خیلی خوب، این زمین، این هم مصالح، حالا بروید بسازید. کار فرهنگی مصالحش خیلی سخت‌گیر می‌آید؛ معمار و استادکارش خیلی دشوار به‌دست می‌آید»^۲.

همچنین ایشان به آسیب‌شناسی محتوای برنامه‌های فرهنگی اشاره می‌کنند و محتوا را مقدم بر صورت این فعالیت‌ها برمی‌شمرند: «در زمینه‌های فرهنگی، دنبال کارهای تشریفاتی و ویترونی نباشید. نمایش دادن کار فرهنگی، نه اینکه فایده‌ای ندارد؛ ضرر هم دارد. در زمینه فرهنگ باید دنبال کارهای محتوایی و اصیل و واقعی رفت که امروز نیاز عمده کشور هم این است»^۳.

دیدگاه ایشان نسبت به آسیب‌شناسی فرهنگ، عرصه‌های بین‌المللی را نیز دربر می‌گیرد و با اشاره به سیل اجتناب‌ناپذیر جریان‌های فرهنگی بیگانه، آن را یک حقیقت اجتناب‌ناپذیر برمی‌شمرند: «این را به‌عنوان یک واقعیت بپذیریم که ما به‌عنوان مسئولان نظام و علاقمندان به آرزوها و آرمان‌های جمهوری اسلامی (فرهنگ آرمانی) چه خواهیم و چه نخواهیم عوامل اثرگذار روی فرهنگ ملی، مثل جریان‌های بی‌مهار به سمت این ملت سرازیرند و دارند روی فرهنگ ملت اثر می‌گذارند»^۴. «تهاجم فرهنگی» یک حقیقت است که آن را مطرح کردم. حالا می‌خواهیم قبول نکنیم، نکنیم. فرهنگ روح یک ملت است و اگر بخواهند یک ملت را مغلوب و زیردست و استثمار کنند، باید فرهنگش را متناسب با آنچه که می‌خواهند، بکنند. بنابراین، تهاجم فرهنگی یک امر طبیعی است»^۵.

ج) مدیریت فرهنگ

رهبر معظم انقلاب، علاوه بر آسیب‌شناسی حوزه فرهنگ و اشاره به ضعف‌ها و کاستی‌ها، به راه‌حل‌ها و راهکارهای درست برای سامان‌دادن به این حوزه و مدیریت صحیح آن نیز اشاره می‌کنند. به‌طوری‌که هم در سطوح کلان: «فرهنگ کشور کلاً به یک نظم و جهت‌گیری و جهت‌یابی و انسجام بخش‌های گوناگون دولتی و غیردولتی در باب فرهنگ احتیاج دارد»^۶ و هم به‌طور عملیاتی و ملموس به این امر اشاره داشته‌اند: «یکی از مهمترین تکالیف ما در درجه اول مهندسی فرهنگ کشور است. یعنی مشخص

۱. مورخ ۱۳۸۹/۶/۸.

۲. همان.

۳. همان.

۴. در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۳/۱۰/۲۳.

۵. سخنان مقام معظم رهبری در جمع هنرمندان، مجله هنر دینی، ش ۱۵ و ۱۶.

۶. مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۳.

کنیم که حرکت عظیم درون زا و صیوروت بخش و کیفیت بخشی که اسمش فرهنگ است و در درون انسان ها و جامعه به وجود می آید، چگونه باید باشد؟^۱ «یک متولی و یک مرکز می خواهد که با یک فکر کلان و با یک نگاه برتر و بالاتر از همه جریان های فرهنگی در داخل کشور، ببیند حقیقت فرهنگی و عنصر فرهنگی چگونه و با چه کیفیتی باید باشد، به کدام سمت باید برود»^۲ یا «مجموعه ای لازم است که اینها را (مهندسی فرهنگ کشور را) تصویر کند و بعد مثل دست محافظی هوای این فرهنگ را داشته باشد. ببیند حقیقت فرهنگی و عنصر فرهنگی چگونه و با چه کیفیتی باید باشد، به کدام سمت بالا برود و کجایش ایراد دارد و از سوی دیگر: مراقبت کند که این کارها انجام بگیرد»^۳.

همچنین ایشان به راه حل منطقی و درست در خصوص تهاجم فرهنگی دشمن اشاره می کنند و می فرمایند: «تهاجم فرهنگی غیر از تبادل فرهنگی است؛ غیر از گرفتن برجستگی ها و زبده گزینی از فرهنگ های دیگر است، این (تبادل فرهنگی) چیزی است مباح، بلکه واجب»^۴. «ما به تبادل فرهنگی اعتقاد داریم. امروز ما ذخایری داریم، دنیا هم ذخایری در زمینه های فرهنگی دارد. ما باید ذخایر خودمان را تکمیل کنیم و ذخایر آنها را هم تکمیل کنیم. بده بستان کنیم»^۵.

د) وظایف حکومت و دولت

دیدگاه رهبری در خصوص وظایف و نقش دولت و حکومت در خصوص فرهنگ در سطوح مختلف بیان شده است. به طوری که ایشان در سطح کلان سیاست گذاری ها به نقش مجمع تشخیص مصلحت و داشتن نگاه چندبعدی و کلان اشاره می کنند: «مجمع تشخیص مصلحت هم در سیاست گذاری ها همین مهندسی کلان را در نظر داشته باشد. ما در آنجا سیاست گذاری رسمی فرهنگی داریم، نه مهندسی مورد نظر ما که نگاه کلان به مباحث فرهنگی است»^۶.

همچنین ایشان به نقش مهم مجلس جهت قانون گذاری در این زمینه اشاره می کنند: «مجلس ما برای عملی شدن آنچه در اینجا به عنوان مهندسی انجام می گیرد حتماً باید قانون بگذارند»^۷ و در نهایت کلیه دستگاه ها را در تحقق این هدف مسئول برمی شمرد: «کلیه دستگاه ها اعم از اقتصادی سیاسی قضایی اجرایی و... در تحقق فرهنگ هدف خط مقدم تلقی می شوند»^۸.

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. مورخ ۱۳۸۳/۲/۲۸.

۵. مجله هنر دینی، ش ۱۵ و ۱۶.

۶. مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۳.

۷. همان.

۸. همان.

نمودار. فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری در یک نگاه

۲. هنر و مقولات هنری از نگاه رهبری

عرصه فرهنگ هم کلی و هم جهانشمول است، یعنی بخشی از جهان بینی، نگرش و ارزش‌های حاکم بر جوامع به‌شمار می‌رود و هم جزئی و بخشی نگر است تا آنجا که در عرصه هنر، موسیقی، سینما، تئاتر، مطبوعات، معماری، فرهنگ عمومی و... نیز حضور و ظهور دائمی دارد. رهبر فرزانه انقلاب در راستای نگاه کلی و جهانشمول به فرهنگ، به تمام عرصه‌های حضور فرهنگ از جمله هنر و سینما و موسیقی و ادبیات نیز توجه دارد. در زیر به مرور نظریات ایشان درخصوص برخی از مقولات مورد اشاره می‌پردازیم:

۱-۲. کلیت هنر

الف) اهمیت هنر و جایگاه آن

مقام معظم رهبری اهمیت زیادی برای هنر فاخر قائل بوده و بر جایگاه و اثرگذاری آن در زندگی انسانی تأکید بسیاری می‌نمایند: «من راجع به هنر واقعاً هر چه بگویم، کم گفته‌ام. من بارها هم گفته‌ام که به هنر باید اهمیت داد و بایستی آن را روز به روز اعتلا بخشید و باید شکل فاخر هنر را انتخاب کرد. بدون هنر، حرف عادی جای خودش را حتی در ذهن کسی پیدا نمی‌کند، چه برسد به اینکه جذابیت داشته باشد و جایگیر و ماندگار شود».^۱

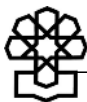
- رودخانه زاینده رو به افزایشی که در سطح یا عمق جامعه به نام هنر جریان دارد.
- هنر مثل برخی دیگر از سرمایه‌های انسانی، تعطیل‌بردار نیست.
- حقیقت هنر - هر نوع هنری - یک عطیه الهی است.

براین اساس است که از همگان می‌خواهند تا آن را «مساوی با گناه و غلط و این مقولات» ندانند و تأکید دارند که «هنر جزء برجسته‌ترین مخلوقات الهی است و جزء ارزشمندترین صنوع پروردگار است، که باید آن را ارج گذاشت».^۲

به اعتقاد مقام معظم رهبری حقیقت هنر یک «عطیه الهی» است که به انسان به ودیعه گذاشته شده و او نسبت به آن مسئولیت دارد. هرچند بر این نکته تأکید دارند که کنه و حقیقت هنر فقط در بروز و تبیین آن نیست، بلکه «پیش از تبیین، یک ادراک و احساس هنری وجود دارد» و هنر واقعی

۱. مورخ ۱۳۸۳/۲/۲۸.

۲. همان.

را در این می بینند که «هنرمند با همان روح هنری و با آن چراغ هنر که در درون او برافروخته شده است، ظرایف و دقایق و حقایق را ابراز می کند، این می شود هنر واقعی و حقیقی که ناشی از یک ادراک و یک بازتاب و یک تبیین است»^۱.

ایشان تأکید دارند که هنر برآمده از قریحه و استعداد هنری که آفریدگار همچون دیگر نعمت های خود به انسان داده است و خاطر نشان می سازند «البته هنر از آن چیزهایی نیست که یکسره با کدِ یمین و عرق جبین به دست آمده باشد. تا قریحه و استعداد هنری در شما نباشد، هر قدر هم که زحمت بکشید، باز همچنان در آن خَم اول باقی خواهید ماند»^۲.

- بدون هنر، حرف عادی جای خودش را حتی در ذهن کسی پیدا نمی کند.
- هنر جزء برجسته ترین مخلوقات الهی است.
- جزء ارزشمندترین صنُع پروردگار است.
- هنر، وسیله، ابزار و رسانه است، رسانه ای بسیار مهم.
- هنر یک حقیقت درخشان است، اما در عین حال، یک ابزار است.

ایشان اگرچه هنر را «یک حقیقت درخشان» می دانند، اما در عین حال نقش رسانه ای بسیار مهمی برای هنر قائل هستند و آن را ابزار و وسیله ای مهم برای گسترش یک تفکر برمی شمردند: «هنر مهم ترین وسیله است برای گسترش یک فکر درست یا نادرست. هنر، وسیله ابزار و رسانه است، رسانه ای بسیار مهم»^۳.

در همین راستا هنر را همچون زبان انسانی می دانند که از بدان وسیله می توان «دشنام داد، اهانت و گمراه و وسوسه کرد و یک انسان را فرشته کرد! زبان پیغمبر هم زبان است، زبان ابوجهل و ابولهب هم زبان است. هنر هم همین طور است هنر در دست شما یک ابزار است»^۴.

با همه این احوال ایشان با تشبیه هنر به یک «رودخانه زاینده روبه افزایشی که در سطح یا عمق جامعه به نام هنر جریان دارد» معتقدند که «علیرغم همه این دغدغه ها پیش می رود. بله، تندی و کندی دارد، کم و زیاد دارد، اما تعطیلی ندارد. هنر مثل برخی دیگر از سرمایه های انسانی، تعطیل بردار نیست. چیزی نیست که بشود جلوش را گرفت»^۵.

۱. هنر و هنرمند در سخنان رهبر معظم جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷/۸/۱۵.

۲. همان.

۳. مورخ ۱۳۸۳/۲/۲۸.

۴. مجله هنر دینی، ش ۱۵ و ۱۶.

۵. همان.

ب) آسیب‌شناسی هنر

مقام معظم رهبری در همه احوال نسبت به مسائل و آسیب‌هایی که ممکن است بر این حوزه وارد شود به هنرمندان و دست‌اندرکاران آن هشدار داده و دغدغه‌های خود را در همه جوانب به اطلاع هنرمندان و متولیان اعلان می‌دارند.

تحمل نقد و انتقاد: ایشان با بیان اینکه همگان نمی‌توانند با خود هنر و مایه هنری هنرمندان مخالفت کنند، تأکید می‌دارند که هم آنها همزمان نمی‌توانند موافق یا مخالف یک اثر هنری باشند لذا هنرمندان را به پذیرش نقد و انتقاد نسبت به آثار خود دعوت می‌کنند «مگر می‌شود همه با یک هنر برخاسته از یک اندیشه و تفکر خاصی موافق باشند؟ لابد عده‌ای مخالفند اشکالی ندارد، مخالف باشند. لابد عده‌ای با محتوا و جهت‌گیری مخالفت خواهند کرد. آدم که نباید این مسئله برایش خیلی بزرگ بیاید. یک چیزی است که کسی با آن شماسست»^۱

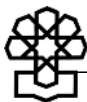
به اعتقاد ایشان اصل و حقیقت هنر خوب است و هنر خوب هم غیرقابل انکار است و انکار آن را همچون دشمنی با خورشید می‌پندارند «اگر شما یک نوشته و شعر و آهنگ و نقاشی و یا محصول خوب هنر را که سرشار و برخوردار از مایه هنر است، عرضه کردید، هیچ‌کس نمی‌تواند بگوید که این بد است. هیچ‌کس نمی‌تواند با آن مخالفت کند، زیرا مثل همان دشمنی با خورشید می‌شود»^۲.

ملازمت هنر و تعهد: مقام معظم رهبری علاوه بر آنکه هنرمندان را سعه‌صدر در برابر مخالفان دعوت می‌کنند، همچنین به وظایف و تعهداتی که آنان نسبت به جامعه و مخاطبین خود دارند، متنبه می‌کنند. ایشان با بیان آنکه «هنر متعهد یک واژه درست است» اخلاق را مساوی با هنر برشمرد و می‌فرماید: «من مطلبی را - به گمانم - از قول رومن رولان خواندم که گفته بود در یک کار هنری، ۱ درصد هنر، ۹۹ درصد اخلاق - یا احتیاطاً این طوری بگوییم: ۱۰ درصد هنر، ۹۰ درصد اخلاق - به نظر رسید که این حرف، حرف دقیقی نیست. اگر از من سؤال کنند، من می‌گویم ۱۰۰ درصد هنر و ۱۰۰ درصد اخلاق، اینها با هم منافات ندارند. باید ۱۰۰ درصد کار را با خلاقیت هنری ارائه داد و صددرصد آن را از مضمون عالی و تعالی بخش و پیش‌برنده و فضیلت‌ساز پُر کرد و انباشت. آن چیزی که دغدغه برخی آدم‌های دلسوز در زمینه مسائل هنری است، این است که ما به بهانه آزادی تخیل یا آزادی هنری، فضیلت‌سوزی و هتک اخلاق نکنیم، این بسیار مهم است. بنابراین هنر متعهد یک واژه درست است»^۳.

۱. بیانات در دیدار با شعرا، قصه‌نویسان، فیلمسازان، آهنگسازان، عکاسان و هنرمندان رشته‌های تجسمی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۶/۸/۲۱.

۲. همان.

۳. مورخ ۱۳۸۷/۸/۱۵.

ایشان با پراهمیت برشمردن آسیب‌پذیری هنر بدون تعهد از هنرمندان و اندیشمندان حوزه هنر می‌خواهند که نسبت به تعهد و مسئولیت خود، نه با نگاه هنری بلکه با نگاهی انسانی در قبال آثار هنری‌شان توجه داشته باشند، آنچنان‌که می‌فرمایند: «بعضی‌ها می‌گویند در هنر متعهد، کلمه اول با کلمه دوم تناقض دارد. هنر، یعنی آن چیزی که مبتنی بر تخیل آزاد انسان است و متعهد، یعنی زنجیر شده؛ این دو چگونه باهم می‌سازد! این یک تصور است، البته تصور درستی نیست. بحث مسئولیت و تعهد هنرمند، قبل از هنرمند بودن او به انسان بودن او برمی‌گردد»^۱.

هنر دینی واقعی: سخنان رهبری درخصوص برخی از خصایص متصف به هنر که به آن رنگ و بوی تازه‌ای می‌بخشند نیز کارگشاست. ایشان درخصوص هنر دینی و آسیب‌شناسی هنر دینی به تفکیک میان هنر به ظاهر دینی و هنر دینی واقعی پرداخته و می‌فرمایند: «هنر دینی به هیچ‌وجه به معنای قشریگری و تظاهر ریاکارانه دینی نیست و این هنر لزوماً با واژگان دینی به‌وجود نمی‌آید. ای بسا هنری ۱۰۰ درصد دینی باشد، اما در آن از واژگان عرفی و غیردینی استفاده شده باشد»^۲.

ایشان مهمترین آسیبی که بر هنر دینی ممکن است وارد شود را در این می‌بینند که «این هنر در خدمت شهوت و خشونت و ابتذال و استحاله هویت انسان و جامعه قرار نگیرد. هنر دینی را نباید با هنر قشری و تحجرگرا - و به تعبیری پیروی از روش‌های فلان مجموعه جاهل و نادان اشتباه کرد»^۳.

در نهایت ایشان هنر دینی را این‌گونه تعریف می‌کنند: «هنر دینی عبارت است از هنری که بتواند مجسم‌کننده و ارائه‌کننده آرمان‌های دین اسلام - که البته برترین آرمان‌های ادیان الهی است - باشد. این آرمان‌ها همان چیزهایی است که سعادت انسان، حقوق معنوی انسان، اعتلای انسان، تقوا و پرهیزگاری انسان و عدالت جامعه انسانی را تأمین می‌کند»^۴.

- هنر دینی به هیچ‌وجه به معنای قشریگری و تظاهر ریاکارانه دینی نیست.
- هنر دینی لزوماً با واژگان دینی به‌وجود نمی‌آید.
- هنر دینی نباید در خدمت شهوت و خشونت و ابتذال و استحاله هویت انسان و جامعه قرار نگیرد.
- هنر دینی عبارت است از هنری که بتواند مجسم‌کننده و ارائه‌کننده آرمان‌های دین اسلام - که البته برترین آرمان‌های ادیان الهی است - باشد.

در کنار تأکیدات ایشان بر هنر دینی با اشاره به هنر اسلامی از هنرمندان می‌خواهد به سخنان کسانی که وجود این‌گونه هنر را انکار می‌کنند، اهمیتی قائل نشوند و نسبت بدان بی‌توجه باشند: «از

۱. همان.
۲. همان.
۳. همان.
۴. همان.

کسانی که نمی‌خواهند هنر اسلامی را بفهمند یا به آن اقرار کنند، نباید خیلی متأثر بشوید. اگر کسانی حاضر نیستند هنر ما و ما را که هنرمندیم، قبول کنند، از زبان شما می‌گویم که این اصلاً چیز مهمی نیست، چیز بدی هم نیست»^۱.

توجه به هنر انقلاب: با پیروزی انقلاب اسلامی ایران تحول مهمی در حوزه هنر، به ویژه به لحاظ محتوا، ایجاد شد. انتظار می‌رفت، به خصوص پس از پایان جنگ تحمیلی، هنر به تصویر کشیدن زیبایی‌های زوایای مختلف عرصه‌های انقلاب بپردازد، اما آنچنان‌که شایسته و بایسته انقلاب و دفاع مقدس است، این تصویرسازی‌ها نشده است. این مقوله از نگاه مقام معظم رهبری دور نمانده و ایشان نیز با بیان آنکه ترسیم زیبایی‌های هنر انقلابی «توقع زیادی هم نیست»، فرموده‌اند: «مقوله دیگری که من مختصراً آن را عرض می‌کنم، هنر انقلابی است. توقع انقلاب از هنر و هنرمند، مبتنی بر نگاه زیباشناختی در زمینه هنر است، توقع زیادی هم نیست. ملتی در یک دفاع هشت‌ساله با همه وجود به میدان آمد. شما خاطرات هشت سال دفاع مقدس را مرور کنید، ببینید برای یک نگاه هنرمندانه به حالت و کیفیت یک جامعه، چیزی از این زیباتر پیدا می‌کنید. آیا این زیبایی نیست؟ هنر می‌تواند از کنار این قضیه بی‌تفاوت بگذرد؟ توقع انقلاب این است و توقع زیاده‌خواهانه‌ای نیست»^۲.

• خاطرات هشت سال دفاع مقدس را مرور کنید، ببینید برای یک نگاه هنرمندانه به حالت و کیفیت یک جامعه، چیزی از این زیباتر پیدا می‌کنید.

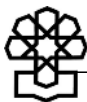
هنر و سیاست: رهبر معظم انقلاب درخصوص آثار سیاست بر هنر و ارتباط میان آنها نیز بی‌توجه نبوده و از هنرمندانی که به این حوزه وارد می‌شوند، می‌خواهند هنر خود را اسیر آن نکنند و می‌فرمایند: «همیشه توصیه من به هنرمندها و کسانی که با کار هنری سروکار دارند، این است که اینها را به بازی‌های خطی و سیاسی نکشانید. سیاست در دنیای امروز از هنر استفاده ناشایسته می‌کند. اگر بگوییم نمی‌کند، دلیل بی‌اطلاعی است. نه فقط امروز استفاده می‌کند، بلکه از سابق استفاده می‌کرده است»^۳.

• سیاست در دنیای امروز از هنر استفاده ناشایسته می‌کند

۱. مورخ ۱۳۸۶/۸/۲۱.

۲. مورخ ۱۳۸۷/۸/۱۵.

۳. همان.

هنر معناگرا: رهبری انقلاب درخصوص هنر معناگرا از مفاهیم و تعبیرسازی های مرسوم فراتر رفته و با طرح پرسش ها و ارائه مصادیقی نسبت به معناگرایی موجود ایجاد شک می کنند. ایشان با اشاره به نحوه شهادت شهید محمدحسین فهمیده و ایثار و فداکاری او می پرسند: «کدام معنا شیواتر و عمیق تر از احساس فداکاری و ایثار و گذشت یک جوان هجده، نوزده ساله، که از خانواده مرفهی بلند می شود می آید اهواز در میدان جنگ، آن چنان فداکارانه حرکت می کند که انسان مبهوت می ماند»^۱.

نظارت بر هنر: در پایان نیز باید به توجه هوشمندانه رهبر معظم انقلاب به روش انجام اقدامات هنری اشاره کرد. ایشان برخورد سخت و قانونی برای حوزه هنر را مجاز نمی دانند: «البته هیچ الزام و اجباری وجود ندارد که این گونه عمل بشود یا نشود. کسانی که با نظرات من در این زمینه ها آشنا هستند، می دانند که بنده معتقد نیستم که هنر با بخشنامه و دستور و فرمان و حکم و این طور چیزها درست می شود؛ این از آن چیزهایی است که با حکم درست نمی شود، باید انگیزه وجود داشته باشد، هر چند انگیزه های ناپاک هم وجود دارد»^۲. بدین ترتیب با تأکید بر آنکه نباید از نظارت مطلق بر هنر پرهیز کرد، معتقد به رهاسازی این حوزه نبوده و نظارتی آگاهانه و هوشمندانه را بر این حوزه مطلوب می دانند.

- هنر با بخشنامه و دستور و فرمان و حکم و این طور چیزها درست نمی شود.
- دادن معرفت عمیق و ارزشی به هنرمند مقدم بر دیگر سیاست هاست.

مقام معظم رهبری در مورد مسائلی که ممکن است در هنگام تولیدات هنری و ارائه آن پیش آید و اثر هنری را از جهت درست خود خارج کند، اشاره نموده و تنها بخشی از قصور در آن را به کارگردان نسبت داده و بخش عمده آن را به مسئولان و متولیان این حوزه مربوط می دانند و نسبت به کم کاری ها در برخی از مراجع ایجاد معرفت صحیح و ارزشی گلایه می کنند «ما اگر احساس می کنیم که به وسیله یک کارگردان یک معرفت عمیق صحیحی در یک فیلم منعکس نمی شود، باید ببینیم این معرفت عمیق، چگونه می توانست به دل این کارگردان القا شود تا او بتواند معرفت درونی خودش را منعکس کند...! من خودم نگاه می کنم به حوزه علمیه مان نگاه می کنم و به دستگاه های مدیریت فرهنگی مان نگاه می کنم، می بینم نه، ما در این زمینه کم کاری داشته ایم. نمی شود رفت سراغ کارگردان و یقه او را گرفت که شما چرا؟ خوب، من یک مقدار وزارت ارشاد را، یک مقدار سازمان

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگردانان سینما و تلویزیون، ۱۳۸۵/۳/۲۳.

۲. مورخ ۱۳۸۷/۸/۱۵.

تبلیغات راه، یک مقدار حوزه علمیه راه، یک مقدار آن کسانی که صاحبان اندیشه‌های دینی هستند، همین اندیشه‌های عرفانی، حکمت متعالیه، اینها را مخاطب قرار می‌دهم و می‌گویم شما برای برخورداری کشور از این هنر فاخر چه کرده‌اید؟^۱

ج) جایگاه و وظایف هنرمند

علاوه بر جایگاه و اهمیت هنر و پرداختن به آسیب‌شناسی آنها، ایشان برای هنرمند نیز جایگاهی والا و همچنین وظایف و تعهداتی مهم و تأثیرگذار در نظر دارند. وی هنرمند را «به تنهایی دنیایی» می‌داند «هر هنرمندی به تنهایی یک دنیاست، این خاصیت هنری است که در وجود اوست. اگر انسان فرصت می‌کرد تا غمگسارانه پای دل هنرمندها بنشیند، دنیای عجیب و زیبایی می‌دید، آمیخته‌ای از غم‌ها و شادی‌ها».^۲

در کنار قائل بودن به این جایگاه، ایشان هنرمند واقعی را نسبت به مسئولیت و تعهدشان در قبال اثر هنری موظف دانسته و با اشاراتی دقیق به این امر بیان داشته‌اند که: «هنرمند، هم در باب فرم و قالب هنر خودش و هم در قبال مضمون تعهد دارد. کسی که قریحه هنری دارد، نباید به سطح پایین اکتفا کند، این یک تعهد است. هنرمند تنبل و بی‌تلاش، هنرمندی که برای تعالی کار هنری خودش و ایجاد خلاقیت تلاش نمی‌کند در حقیقت به مسئولیت هنری خودش در قبال قالب عمل نکرده است. هنرمند باید دائم تلاش کند».^۳

ایشان این مسئولیت را ناشی از خود هنر می‌دانند و معتقدند که التزام و تعهد هنر نسبت به فضایل و اخلاقیات «حقیقی» است و می‌فرمایند: «هنر ملتزم و متعهد، یک حقیقت است، ما باید به آن اقرار کنیم، نمی‌توان رها و یله و بی‌هوا و با انگیزه‌های روز به روز و احیاناً پایین و پست یا ناسالم، دنبال هنر رفت و سرافراز بود، چون آن ابتهاجی که در هنرمند وجود دارد - هنرمند بهجت ویژه‌ای دارد که با شادی‌های معمولی فرق دارد و در غیرهنرمند اصلاً دیده نمی‌شود - در صورتی، حقیقتاً به وجود خواهد آمد که بداند دنبال چه چیزی دارد می‌رود و چه کار می‌خواهد بکند، تا با هنرمندی خودش احساس رضایت و بهجت کند که دارد آن کار را انجام می‌دهد. در این صورت باید اخلاق انسانی، فضیلت‌ها و معارف والای دینی و الهی مورد توجه باشند».^۴

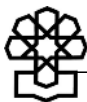
وظایف هنرمند: ایشان در کنار وظایفی که مسئولان برعهده دارند، برای هنرمند دو وظیفه خاص برشمرده و رعایت آنها را الزامی می‌دانند. این وظایف شامل:

۱. مورخ ۱۳۸۵/۳/۲۳.

۲. مورخ ۱۳۸۷/۸/۱۵.

۳. همان.

۴. همان.

- هنری را که تولید می‌شود و ارائه می‌شود، باید فاخر باشد. یعنی باید اعتلای هنر مورد نظر باشد،

- هنر، باید جهت داشته باشد.

«ما به‌عنوان کسانی که هرکدام به نحوی مسئولیتی داریم (شما به‌عنوان کسانی که در صف هنر هستید، یا برنامه ریزان هنر هستید، ما هم به‌عنوان کسانی که در مجموعه دیگری مسئولیت عمومی نسبت به مسائل جامعه داریم) باید چه کار کنیم و نقش خودمان را چگونه ایفا کنیم؟ به نظرم می‌رسد در هنر هرکدام از آقایان هنرمندانی که اینجا تشریف دارید و دیگرانی که نیستند دو موضوع را باید رعایت کنند و آنها را به‌عنوان هدف‌های فراموش‌نشده در کار خودشان، همواره در نظر داشته باشند: یکی اینکه هنری را که تولید می‌کنند و ارائه می‌دهند، سعی می‌کنند هنر فاخر باشد. یعنی باید اعتلای هنر مورد نظر باشد. چون خصوصیت هنر این است که باید اعتلا داشته باشد تا آن مقصودی که از هنر مطلوب مورد نظر است، به‌دست بیاید. دومین مطلبی که باید توجه شود، «جهت» است. هنر، جهت دارد.»^۱

در جای دیگر نیز، ضمن تأکید بر نقش مسئولان و مدیران، بر نقش مهم‌تر هنرمند صحنه می‌گذارند: «البته من نقش دولت و مسئولان و مدیران عمومی جامعه را نمی‌خواهم ندیده بگیرم. این حرف‌ها را قبول دارم و می‌دانم اینها و مسائل گوناگون و فضای اجتماعی و... حتماً تأثیر دارد. منتها در بین این جنجال، یک نفر هم خود «من» آن هنرمند است که او هم مسئولیتی دارد و علیرغم همه این مشکلات، باید همتش این باشد که هنر را فاخر و هرچه بهتر و زیباتر کند.»^۲

• بد خواندن هنر خوب همان دشمنی با خورشید می‌شود.

• هنر خوب هنر متعهد است.

• هنر و فضایل اخلاق عین هم هستند.

• هنر ملتزم و متعهد، یک حقیقت است.

• کسی که قریحه هنری دارد، نباید به سطح پایین اکتفا کند، این یک تعهد است.

۲-۲. سینما از نگاه رهبری

رهبر معظم انقلاب در سخنان خود ضمن پرداختن به حوزه هنر، به‌طور مستقیم به برخی از مقولات هنری اشاره کرده‌اند از جمله این مقولات سینماست که در ذیل به مروری بر دیدگاه ایشان پرداخته خواهد شد:

۱. مجله هنر دینی، ش ۱۵ و ۱۶.

۲. همان.

الف) اهمیت و جایگاه سینما

ایشان جایگاهی والا و برجسته برای سینمای کشور قائل هستند و آن را یک نیاز و ضرورت به شمار می آورند: «اعتلای سینمای کشور، نیازی محسوس است و همه باید این حقیقت را دریابند که هنر مهم و بسیار برجسته سینما برای کشور، یک نیاز و ضرورت محسوب می شود»^۱.

اهمیت قائل شدن و نیاز خواندن هنر سینما برای کشور ازسوی مقام معظم رهبری در همین حد اکتفا نشد و ایشان «کلید پیشرفت کشور» را در «دست سینماگران» می بینند: «کلید پیشرفت کشور به میزان زیادی دست سینماگران است چراکه دست‌اندرکاران هنر فاخر سینما با توجه به تأثیرگذاری و جهت‌دهی این هنر می توانند با تولیدات خود روح امید، شوق پیشرفت، انگیزه کار و تلاش - اعتماد به نفس و اعتقاد به ارزش‌های اسلامی و ملی را در جامعه ترویج کنند و سهم بزرگ خود را در پیشرفت و تعالی کشور ایفا نمایند و یا اینکه با فیلم‌های خود، نسلی ناامید، پشیمان، متکی به بیگانه و تحقیر شده را پرورش دهند»^۲.

• سینما نیازی محسوس است.

• کلید پیشرفت کشور به میزان زیادی دست سینماگران است و می‌تواند هم تأثیر مثبت و هم منفی داشته باشد.

ب) وظایف سینماگران

با توجه به اهمیتی که برای سینما و سینماگران ازسوی مقام معظم رهبری در نظر گرفته شده است، باید وظیفه سنگینی برای هنرمندان قائل بود. به همین مناسبت معظم‌له وظیفه سینماگران و به‌خصوص کارگردانان را در داشتن «نیت خدایی» در آثار و تولیدات خود، می بینند و پاداش این وظیفه سنگین را «اجر الهی» می دانند، چنان‌که در یکی از سخنرانی‌های خود چنین می فرمایند که: «اگر یک کارگردان با نیت خدایی فیلمی را ارائه دهد که موجب تقویت ایمان، افزایش انضباط اجتماعی و احساس مسئولیت شود اجر الهی را نیز کسب خواهد کرد»^۳.

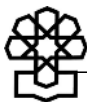
ایشان همچنین با اشاره به اهمیت مضامین آثار سینمایی از سینماگران می خواهند که «مضمون سینما باید در جهت اصلاح کشور و جامعه باشد»، با این حال راه را نیز به سینماگران نشان داده‌اند و بیان می دارند که: «اگر انتقاد هم انجام می گیرد، این انتقاد با این نگاه (اصلاح کشور و جامعه) باشد. انتقادهای مسئولانه، تلخی گوارایی دارد به شرط اینکه این جهت‌گیری دلسوزانه، در کیفیت فیلم نیز محسوس باشد»^۴.

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در تکریم هنر سینما، ۱۳۸۹/۶/۱۹.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

• مضمون سینما باید در جهت اصلاح کشور و جامعه باشد.

ج) آسیب‌شناسی سینما

در حوزه سینما نیز معظمله به آسیب‌ها و مسائلی که ممکن است بر آن وارد شود، اشاره کرده‌اند و ابعاد مختلف آنها را تشریح نموده‌اند، اما نکته مهم در آسیب‌شناسی مورد اشاره، توجه دقیق و عمیق ایشان به علل آسیب‌هاست. ایشان اگرچه سینماگران و کارگردان را مورد خطاب قرار داده و می‌دهند، اما در کنار آن به عوامل دیگر پیشینی همچون آموزش و آگاهی بخشی به آنان نیز توجه دارند و می‌خواهند که دست‌اندرکاران ریشه مسائل را در آنجا بیابند. زیرا به اعتقاد ایشان اگر «مفاهیم خوب، صحیح و متعالی» به سینماگران انتقال می‌یافت، می‌توانستیم انعکاس و بازخورد آنها را در آثار هنری و سینمایی پیدا کنیم. چنان‌که می‌فرمایند: «باید دید آیا دستگاه‌های زیربند زمینه انتقال مفاهیم خوب، صحیح و متعالی را به کارگردانان سینما فراهم کرده‌اند که از فیلم آنان انتظار انعکاس این مفاهیم را داشته باشند که متأسفانه باید گفت در این زمینه کم‌کاری شده است»^۱.

امروزه برای بسیاری از هنرمندان ما حضور در عرصه‌های بین‌المللی از اهمیت بسزایی برخوردار شده است. به همین دلیل آنها به هر قیمت و روشی سعی در حضور در آنجا را دارند و گاه بازیچه مطامع بیگانگان می‌شوند. مقام معظم رهبری نیز با آگاهی از این موضوع با بیان آنکه صرف حضور در عرصه‌های بین‌المللی و جشنواره‌های سینمایی ملاکی برای موفقیت هنری – سینمایی برای کشور، به حساب نمی‌آید. تأکید بر آن دارند که ملاک اصلی حضور در جشنواره‌ها و عرصه‌های بین‌المللی «مصالح فرهنگی کشور» است و این‌گونه اظهار می‌دارند که: و برای حضور یا عدم حضور در این جشنواره‌ها باید مصالح فرهنگی را در نظر گرفت»^۲.

• مصالح فرهنگی کشور ملاک حضور در جشنواره‌هاست.

د) اولویت‌های سینما

ایشان در زمینه اولویت‌های سینمایی و سوژه‌هایی که برای سینما اهمیت دارند به جایگاه دفاع مقدس اشاره داشته و تبیین برخی از ابعاد آن می‌فرمایند: «در زمینه دفاع مقدس حرف برای گفتن و سوژه برای به تصویر کشیدن بسیار زیاد است که باید این نکات برجسته استخراج و با زبان هنر و سینما برای نسل امروز روایت شود»^۳.

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۳-۲. موسیقی از نگاه رهبری

موسیقی نیز از جمله مقولات هنری است که از نظر رهبری دور نمانده و ایشان دیدگاه‌های خود را نسبت به آن اشاره داشته‌اند:

الف) جایگاه و اهمیت موسیقی

در نظر ایشان موسیقی دارای جایگاهی والا و الهی است و به دلیل آنکه صدای انسانی (بلاواسطه) و سازهای آفرینش صدا (با واسطه) از نعمات خداوندی است، پایه موسیقی را دارای «پایه ای الهی» و مرتبط به خداوند متعال می‌دانند: «هنر موسیقی، تلفیقی از دانش، اندیشه و فطرت خدادادی است که مظهر فطرت خدادادی، در درجه اول حنجره انسان‌ها و در درجه دوم سازهایی است که به دست انسان‌ها ساخته شده است، پس می‌بینید که پایه، پایه‌ای الهی است»^۱ یا در جایی دیگر می‌فرمایند: «بی‌آنکه دنبال خیال‌پردازی برویم، در عالم واقع، صدایی که از حنجره خواننده صادر می‌شود، با یک پایه الهی و خلقی که مربوط به خدای متعال است مانند بنایی مستحکم، وسیع، پرجاذبه و رنگین شکل می‌گیرد»^۲.

همچنین به ارزش موسیقی و نقش آن در واداشتن انسان به تفکر اشاره می‌فرمایند و موسیقی را ارزشمند می‌دانند و بدان صفت هنر خوب می‌دهند که انسان‌های خردمند و صاحب اندیشه از آن بهره‌مند شود. به عبارتی در نگاه مقام معظم رهبری افرادی که صلاحیت تمییز میان موسیقی خوب و بد را از یکدیگر دارند افراد با صفات ذکر شده در بالا هستند. بدین سبب می‌فرمایند که: «موسیقی ای ارزشمند است که انسان‌های خردمند و صاحب اندیشه و افرادی که یک حرکت و تشخیصشان گاهی دنیایی را تکان می‌دهد، از آن بهره‌برند و استفاده کنند»^۳.

- هنر موسیقی، تلفیقی از دانش، اندیشه و فطرت خدادادی است.
- ارزش موسیقی به انسان‌ها و افرادی است که از آن بهره‌برند و استفاده کنند.
- موسیقی با یک پایه الهی و خلقی که مربوط به خدای متعال است شکل می‌گیرد.
- پایه هنر موسیقی، پایه‌ای الهی است.

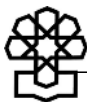
ب) آسیب‌شناسی موسیقی

رهبر معظم انقلاب در آسیب‌شناسی موسیقی نیز با بررسی مسائل مختلف آن، هنرمندان و

۱. گزیده‌ای از سخنان مقام معظم رهبری در جمع هنرمندان، خوانندگان و موسیقی‌دان‌های کشور، ۱۳۸۸/۷/۱۹.

۲. همان.

۳. همان.

دست‌اندرکاران را از تک‌بعدی‌نگری - خصوصاً در مقایسه با غرب - و راه‌های درست مصرف موسیقی، منع کرده‌اند. ایشان با بیان آنکه «من به‌طور طبیعی از جمله آدم‌های غرب‌ستیزم» اما تأکید دارند که «ویژگی‌های مثبت غرب را از روی محاسبه، تأیید می‌کنم» و با این مقدمات در باب اهمیت موسیقی در غرب و کم‌توجهی نسبت به آن در شرق و از آن جمله در ایران این‌گونه اظهار می‌دارند که «در غرب موسیقی‌هایی که گاهی یک ملت را نجات داده و گاهی یک مجموعه فکری را به سمت صحیحی هدایت کرده کم نبوده است؛ اما در شرق، متأسفانه موسیقی از چنین اعتبار و جایگاهی برخوردار نبوده است».^۱

ایشان با آگاهی از اینکه بسیاری از محافل موسیقایی امروز ما به دور از استانداردهای محتوایی و کیفی موسیقی است، تعریفی از موسیقی متعالی ارائه داده و آن را لایق عرضه در محافل خوانندگی دانسته‌اند؛ «موسیقی متعالی، موسیقی‌ای است که برای هدف متعالی باشد. اگر چنین باشد، آنوقت می‌شود موسیقی را پاک و مقدس نامید. آنوقت می‌شود ما هم مثل غربی‌ها کنسرتی داشته باشیم (عنوانش را مثلاً «محفل خوانندگی» بگذاریم، تا اصطلاح غربی به‌کار نبرده باشیم) که مردم - اعم از معمولی و متدین - بلیت تهیه کنند و برای شنیدن ساز و آواز شما، به آن محفل بیایند».^۲

ایشان به بررسی تاریخی مغفول ماندن موسیقی در عرصه‌های فرهنگی و هنری ایران می‌پردازند و علت اصلی آنکه «در کلمات فقها، موسیقی، مقوله‌ای حرام و ممنوع و دست‌نزدنی و نزدیک‌نشدنی» شده است را در آن می‌بینند که موسیقی در خدمت لهُو و لعب و هم‌راستا با اهداف منویات زورگویان و عشرت‌طلبان بوده است. ایشان در این خصوص می‌فرمایند: «پادشاهانی که اهل موسیقی لهُو بوده و دربارهای موسیقی طلب داشته‌اند کم نیستند، که از آن جمله می‌توان به دربار قاجار و پادشاهان آن سلسله اشاره کرد. توجه می‌کنید که موسیقی در خدمت چه جریان‌ها و کسانی بوده است؟! اینکه می‌بینید در کلمات فقها، موسیقی، مقوله‌ای حرام و ممنوع و دست‌نزدنی و نزدیک‌نشدنی است، به همین خاطر است».^۳

ایشان سپس به کم‌توجهی مسئولین درخصوص موسیقی در سال‌های بعد از انقلاب اشاره می‌کنند و معتقدند که اگرچه فعالیت‌ها و توجهاتی از سوی دست‌اندرکاران به این حوزه شده است، اما این مقدار شایسته و درخور حوزه موسیقی نیست: «توجهی که بعد از پیروزی انقلاب بایستی از طرف دست‌اندرکاران موسیقی نسبت به موسیقی صورت می‌گرفت، نگرفت. البته، این بدان معنا نیست که کارهای خوبی انجام نشده است. تلاش‌هایی که بعضی از افراد دلسوز و مخلص در زمینه

---

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

موسیقی از اول انقلاب کرده‌اند، خوب بوده است و این، البته منهای توجه همه‌جانبه‌ای است که گفتیم بایستی می‌شد، اما نشد»^۱.

- اهمیت و اعتبار هنر موسیقی، در غرب بیشتر از شرق است.
- موسیقی متعالی، موسیقی‌ای است که برای هدف متعالی باشد.
- موسیقی به دلیل آنکه در خدمت لهُو و لعب بود از سوی فقها حرام و منع شده است.
- این هنر ساخته و پرداخته نقش‌های الهی.
- هنر موسیقی را در راه خدا و رضای او مصرف کنید.

ج) وظایف هنرمندان در عرصه موسیقی

مقام معظم رهبری وظایف مختلفی را برای هنرمندان موسیقی و دست‌اندرکاران آن برمی‌شمارد که عمده‌ترین آن عبارتند از:

- احساس مسئولین برای نجات موسیقی: «درخواست من از شما آقایان موسیقی‌دان‌ها و افرادی که در این زمینه بسیار مهم، صاحب‌نظر و هنر هستید، این است که احساس مسئولیت کنید، و موسیقی را نجات دهید»^۲.

حرکت دادن موسیقی به سمت معنا و هدف‌های متعالی: «در منطقه‌ای که تاریخ موسیقی ما در آن شکل گرفته است، موسیقی، معنای صحیحی ندارد. شما باید به آن، معنا و مفهوم صحیح بدهید و درواقع باعث نجات آن شوید. حرف من با موسیقی‌دان‌ها این است که موسیقی را به سمت معنا و هدف‌های متعالی ببرید»^۳.

هدفدار کردن موسیقی: «تنها به اینکه آن ابتذال‌ها از بین برود، قانع نیستم، بلکه می‌گویم: در همین موسیقی غیرمبتذل سنتی عالمانه هم، شما وظیفه دارید جهت‌گیری درست ایجاد کنید. توقع من از شما، هدفدارکردن موسیقی است. من این توقع را، هم از آقایان خواننده و هم از آقایان آهنگساز و موسیقی‌دان دارم»^۴.

در راه خدا و رضای او مصرف کنید: «این هنر ساخته و پرداخته نقش‌های الهی را که براساس یک ذوق و قریحه ذاتی و یک نظم و انتظام خردمندانه شکل می‌گیرد و درواقع جان دادن به بی‌جان‌هاست، در راه خدا و رضای او مصرف کنید»^۵.

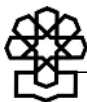
۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

۵. همان.

۴-۲. ادبیات از دیدگاه رهبری

ادبیات - خصوصاً شعر - نیز از جمله مقولات هنری است که همیشه مورد توجه رهبری بوده است. چنان‌که برگزاری محافلی با شاعران از سوی ایشان نشان از اهتمام ویژه معظم له بدان می‌باشد. در ادامه به بررسی اجمالی دیدگاه ایشان به ادبیات می‌پردازیم:

الف) اهمیت و جایگاه ادبیات (شعر)

ایشان پرداختن به ادبیات و شعر را کاری بسیار بزرگ و پراهمیت دانسته و با تعبیر اینکه شعر «یک ثروت ملی» است، آن را ارزشمند و پرثمر می‌دانند: «شکی نیست که شعر یک ثروت ملی است. اگر کسی در این تردید بکند، در یکی از بدیهی‌ترین مسائل تردید کرده. شعر یک ثروت برای هر کشور است، یک ثروت بزرگ و پرثمری است».^۱

ایشان به نقش پررنگ انقلاب در گسترش و توسعه دامنه شعر اشاره می‌کنند و پیشرفت سال‌های اخیر در این حوزه را «هدیه انقلاب» می‌دانند. به نظر معظم له یکی از دلایل اصلی توسعه و گسترش امروز شعر و ادبیات ایران را، به وجود آمدن فضای باز جولان در عرصه‌های مختلف فکری و علمی و ذهنی می‌دانند «نمی‌توانم ادعا کنم و بگویم که عامل رشد و گسترش دامنه شعر در کشور ما - که این گسترش امروز نسبت به گذشته بسیار آشکار و بین‌است - دقیقاً چه هست. شکی نیست که یکی از مهمترین عواملش، باز بودن فضای جولان در عرصه‌های مختلف فکری و علمی و ذهنی است که این هدیه انقلاب است به ما، بلاشک. انقلاب این میدان را باز کرد، نه فقط در عالم شعر و در عالم ادب، در عالم علوم مختلف در تحقیقات در مدیریت‌های گوناگون، مدیریت‌های کلان، مثل مدیریت میدان جنگ و دفاع مقدس که به‌طور قهری پیش آمد و آزمونی برای همه شد. الحمدلله این هست؛ شعر گسترش خیلی زیادی پیدا کرده».^۲

• شعر یک ثروت ملی است.

• توسعه عالم شعر هدیه انقلاب است به ما.

ب) وظایف شاعران

رهبر معظم انقلاب، علاوه بر اشاره به جایگاه ادبیات و شعر و اهمیت آن، همچون سایر مقولات هنری به وظایف هنرمندان این عرصه نیز توصیه‌هایی داشته‌اند و وظایف آنها را مهم توصیف کرده‌اند.

۱. بیانات در دیدار شاعران با رهبر انقلاب در نیمه ماه مبارک رمضان، ۱۳۸۷/۶/۲۵.

۲. همان.

بر ثروت ملی افزوده شود: ایشان با اشاره به این ثروت ملی به هنرمندان و دستگاه‌ها توصیه می‌فرمایند که این ثروت را افزایش باید بدهند و این را از شاعران نیز می‌خواهد که برای شکرگزاری نسبت به قریحه‌ای که خداوند بدان‌ها داده، برای افزایش این ثروت احساس مسئولیت کنند. ایشان در این باره می‌فرمایند: «ما امروز این ثروت ملی را داریم، منتها باید این را افزایش بدهید. افزایش هم برعهده دستگاه‌های مسئول است، هم برعهده خود شاعران و کسانی است که قریحه دارند. یعنی واقعاً شما برادرها و خواهرهایی که این قریحه را دارید، باید احساس مسئولیت بکنید، چون این نعمتی است که به شما داده شده و شما باید به‌خاطر این نعمت شکرگزاری کنید».^۱

کمک به رفع نیازهای جامعه: رهبر معظم انقلاب اسلامی با بیان آنکه نیاز به اخلاقیات در جامعه امروزمان برای اینکه به‌صورت اخلاق ملی درآید، وجود دارد. لذا زبان هنری و از همه مهمتر زبان شعر را برای رفع این نیاز ضروری دانسته و به شاعران توصیه می‌کنند که با زبان شعر خود برای رفع این نیاز اجتماعی اقدام کنند «ما امروز مردم‌مان به چیزهایی نیاز دارند که این نیازها با زبان هنر که از جمله زبان شعر هست، قابل برطرف شدن، قابل تأمین شدن است. امروز اخلاقیات زیادی در کشورمان مورد نیاز است که به‌صورت اخلاق ملی در بیاید».^۲

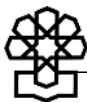
ایشان اخلاقیات مورد نیاز امروز را برشمرده و «شعر اخلاقی» را نیاز امروز جامعه ایران می‌دانند و با بیان اینکه با حکم و دستور نمی‌توان این اخلاقیات را در جامعه رواج داد، اظهار می‌دارند که «ما احتیاج داریم به صفا، احتیاج داریم به یک‌رنگی، احتیاج داریم به روح اخوت و برادری، احتیاج داریم به اینکه هر انسانی در جامعه‌مان نسبت به همسایگان خودش در خانه، در محل کسب، در خیابان احساس امنیت کند و خود را در امان بداند، احساس ناامنی نکند. اینها الان فراهم نیست. ما به اینها نیاز داریم. اینها به چه وسیله تأمین می‌شود؟ اینها دستوری که نیست، نصیحتی هم نیست. اینها با زبان هنر می‌تواند القا شود آنچنانکه فضا را پر کند. بنابراین یکی از نیازهای امروز ما، شعر اخلاقی است».^۳

ادبیات مقاومت: مقام معظم رهبری با اشاره به «ادبیات و هنر مقاومت و آنچه مربوط به دوره خاص دفاع کشور و ملت ماست»، بهره‌گیری از این مضمون به‌عنوان موضوع شعر و شاعری را ارج بسیار می‌نهند و سرودن شعر و خلق ادبیات از موضوعات مرتبط با این موضوع را کاری بسیار بزرگ و پرافتخار می‌خوانند و در توصیف آن می‌فرمایند: «حقیقتاً از برجسته‌ترین و مهمترین کارهاست ... اگر بنده شاعر بودم یقیناً در مدح شماها، در مدح همین خاطره‌سازان و خاطره‌انگیزان

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

قصیده می‌ساختم، حقیقتاً جا دارد، چون کار بسیار بزرگ و با اهمیتی است»^۱.

شعر آیینی: رهبری با تبیین شعر آیینی آن را در دو حوزه مسائل مذهبی (مسائل مربوط به ائمه (علیهم‌السلام) و خاندان پیغمبر) و مسائل عرفانی و معنوی دسته‌بندی فرموده و با توصیف آن دو از شاعران دعوت می‌کنند تا به این حوزه توجه بیشتری نمایند «حالا شماها شعری در باب مسائل مذهبی می‌گویید که اسمش را - به قول آقایان - شعر آیینی می‌گذارند. این شعر آیینی صرفاً متوجه به مسائل مربوط به ائمه (علیهم‌السلام) و خاندان پیغمبر است که خیلی هم خوب است، یعنی آنجا مرکز بسیار خوبی است، مرکز عاطفه است. یکی از خصوصیات شیعه همین است که در کنار آن جنبه برهانی و عقلی مستحکمی که در عقاید ما وجود دارد، اختصاصش به جنبه عاطفی است... یک بخش مهمی از شعر آیینی ما می‌تواند متوجه مسائل عرفانی و معنوی بشود و این هم یک دریای عظیمی است»^۲.

ایشان همچنین به مسائل سیاسی و انقلابی و اهمیت آنها اشاره دارند و می‌فرمایند: «در زمینه‌های مسائل سیاسی و انقلابی هم به‌نظر من خیلی کار باید بشود، کارهای نشده ما داریم. حالا مسئله شهید و شهادت که تمام‌شدنی نیست و واقعاً هیچ‌وقت تمام نمی‌شود و بحمدالله ادامه هم دارد»^۳.

- شاعران باید به‌خاطر این نعمت (قریحه شاعری) شکرگزاری کرده و برای افزایش این ثروت ملی احساس مسئولیت کنند.
- شعر باید برای ایجاد اخلاقیات ملی کمک کند.
- یکی از نیازهای امروز ما، شعر اخلاقی است.
- ادبیات و هنر مقاومت از برجسته‌ترین و مهم‌ترین کارهاست.
- مسئله شهید و شهادت برای شاعری تمام‌شدنی نیست.
- مسائل مذهبی و عرفانی و معنوی دریای عظیمی برای شاعری هستند.

۱. بیانات در دیدار با دست‌اندرکاران برگزاری شب خاطره، ۱۳۸۴/۶/۱۳.

۲. مورخ ۱۳۸۷/۶/۲۵.

۳. همان.

منابع و مأخذ

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۲. در جمع کارکنان سازمان صداوسیما، ۱۳۸۳/۲/۲۸.
۳. در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۳/۱۰/۲۳.
۴. در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری شب خاطره، ۱۳۸۴/۶/۱۳.
۵. در دیدار کارگردانان سینما و تلویزیون، ۱۳۸۵/۳/۲۳.
۶. در دیدار شعراء، قصه‌نویسان، فیلمسازان، آهنگسازان، عکاسان و هنرمندان رشته‌های تجسمی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۶/۸/۲۱.
۷. در دیدار شاعران در نیمه ماه مبارک رمضان، ۱۳۸۷/۶/۲۵.
۸. هنر و هنرمند در سخنان رهبر معظم جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷/۸/۱۵.
۹. گزیده‌ای از سخنان مقام معظم رهبری در جمع هنرمندان، خوانندگان و موسیقی‌دان‌های کشور، ۱۳۸۸/۷/۱۹.
۱۰. در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۹/۶/۸.
۱۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در تکریم هنر سینما، ۱۳۸۹/۶/۱۹.
۱۲. سخنان مقام معظم رهبری در جمع هنرمندان، مجله هنر دینی، ش ۱۵ و ۱۶.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۴۵۶

عنوان گزارش: مروری بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در حوزه فرهنگ و هنر
(طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹)

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه هنر، رسانه میراث فرهنگی)

تهیه و تدوین: ابراهیم غلامپور آهنگر

ناظر علمی: حسین رضی

همکاران: مجتبی عبیدی، نیره میرزابابایی

متقاضی: فاطمه رهبر (عضو کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. فرهنگ و هنر

۲. مقام معظم رهبری

۳. آسیب‌شناسی

۴. وظایف هنرمندان

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۸/۸